

SLOVENSKI PROSTOVOLJCI V BOJU ZA SEVERNO MEJO

Povzetek

Prispevek s pomočjo arhivskih virov in literature osvetljuje čas po koncu prve svetovne vojne, ko se je za Slovence začel nov boj, to je boj za narodnostne meje. Vanj so odšli prostovoljci: vračajoči se vojaki in tudi dijaki višjih letnikov srednjih šol. Zbiranje prostovoljcev ni bilo lahko, saj sta vladala splošna vojna naveličanost in hrepenenje po miru. Prvi, ki je dal znak, da je nujna hitra akcija, in ne pasivno čakanje na sklepe mirovne konference, je bil major in poveljnik 26. črnovojniškega okrožja v Mariboru Rudolf Maister, v literaturi poimenovan kot prvi prostovoljec v bojih za slovensko severno mejo v letih 1918/1919. Prispevek prikazuje Maistrova prizadevanja pri zbiranju prostovoljcev za obrambo slovenskega Štajerskega in delovanje prostovoljcev na Koroškem in v Prekmurju. Ob tem ugotavlja, da je le visoka stopnja zavedanja posameznikov, da je vmesni čas do mirovne konference odločilen za dokončno oblikovanje slovenskih narodnostnih mej, pripomogla k intenzivnemu zbiranju prostovoljcev takoj po koncu prve svetovne vojne. Uspelo jim je preseči vojno naveličanost in med prostovoljce pridobiti tudi veliko dijakov višjih letnikov srednjih šol.

Ključne besede:

Slovenija, prostovoljci, Rudolf Maister, Koroška legija

¹ Inštitut za novejšo zgodovino Ljubljana, Kongresni trg 1, 1000 Ljubljana.

Uvod

Čas po koncu prve svetovne vojne je bil čas, kot je zapisal nekdanji prostovoljec v boju za severno mejo, pravnik in zgodovinar Lojze Ude, ko je bilo treba hitro ukrepati za zavarovanje slovenskih narodnostnih meja (ARS 1). Načelo o pravici narodov do samoodločbe, torej da je pri odločanju o vprašanih suverenosti treba upoštevati interese prebivalstva določenega ozemlja, je bilo med vodilnimi mislimi tistega časa. To načelo je bilo treba, kot zapiše Lojze Ude, dejavno udejanjiti z vojaško zasedbo vsega slovenskega ozemlja in vzpostavitev slovenske oblasti na tem ozemlju (ARS 1). Kot razberemo iz arhivskega gradiva Zveze prostovoljcev borcev za severno slovensko mejo 1918–1919, je čakanje na tuje opazovalce dajalo vtis nezainteresiranosti za ozemlje, ki ne bi bilo zasedeno takoj ali kmalu po prevratu. Pariško mirovno konferenco je bilo treba postaviti pred dejstvo, še toliko bolj, ker velesile, ki so odločale na mirovni konferenci, glede severnih slovenskih meja še niso bile vezane z nikakršnimi pogodbami (ARS 1), Narodna vlada Slovencev, Hrvatov in Srbov (SHS) v Ljubljani pa je bila glede severne slovenske meje naivno prepričana, da bo začrtana tako, kot bo to kot »antantna zaveznica« v družbi s Srbijo zahtevala (ARS 1). Dejstvo je, da Slovenci po vojni niso mogli nastopati kot »antantni zaveznik«, saj Država Slovencev, Hrvatov in Srbov (SHS) uradno mednarodnopravno ni bila priznana. So pa zavezniške vlade »vzele na znanje državnopravno spremembo, ki je na jugu Avstro-Ogrske nastala 29. oktobra 1918« (Perovšek, 2006, str. 186).

Zadržanost Narodne vlade Slovencev, Hrvatov in Srbov v Ljubljani postane razumljiva ob upoštevanju splošne stiske slovenskega naroda ob koncu vojne in razpadu avstro-ogrske monarhije. Italija je na podlagi londonskega pakta z dne 26. aprila 1915 začela zasedati slovenska ozemlja, vendar Država SHS temu ni mogla odkrito nasprotovati, saj je od antante pričakovala mednarodno priznanje. Čez slovensko ozemlje so se vračale na svoje domove množice vojakov razpadle avstro-ogrske vojske; treba je bilo poskrbeti za red in mir. K začetni zadržanosti Narodne vlade SHS sta prispevala tudi splošna vojna naveličanost ljudi in njihovo hrepenenje po miru. Tudi samo osamosvojitveno gibanje južnih Slovanov je bilo pod delnim vplivom protivojne mirovne propagande, ki jo je slovenska politika vodila od leta 1917, učinkovala pa je skupaj s splošno naveličanostjo vojakov v petem letu vojne (Guštin, 2006).

Prvi, ki je dal znak, da je nujna hitra akcija, in ne pasivno čakanje na sklepe mirovne konference, je bil major in poveljnik 26. črnojvniškega okrožja v Mariboru Rudolf Maister, v literaturi poimenovan kot prvi prostovoljec v bojih za slovensko severno mejo v letih 1918/19 (ARS 2).

1 Prostovoljci v bojih za slovensko Štajersko

Prvega novembra 1918 je Rudolf Maister iztrgal vojaško oblast v Mariboru iz nemških rok. To je bilo odločilnega pomena ne le za osvoboditev Maribora, temveč tudi za poznejše dogodke v mestu in na zunanjem področju njegovega poveljevanja (Maister, 1979). Dopoldne istega dne se je Narodni svet za Štajersko odzval na njegovo zahtevo po podelitvi poveljniškega položaja in generalskega čina. Tako si je Rudolf Maister pridobil tudi politično podporo (Guštin, 2006). Po tem uspehu je Maister zbrane vojake v meljski vojašnici seznanil, da je prevzel vrhovno vojaško poveljstvo v mestu in jih pozval, da vztrajajo v službi Jugoslavije (Maister, 1979). Po prvem navdušenju so slovenski vojaki obljubili, da ostanejo, vendar se jih je dopoldne kar nekaj, kot zapiše Maister, »izmuznilo iz vojašnice skupaj z nemškimi vojaki ..., dasi so dobro vedeli, v kako za nas skrajno nevarnem položaju se je nahajal Maribor s svojo neznatno slovensko posadko« (Maister, 1979, str. 17). V meljski vojašnici je tako ostalo 7 slovenskih častnikov, 87 slovenskih podčastnikov in pešcev. Iz te skupine je sestavil 1. jugoslovansko stotnijo in imenoval za njenega poveljnika nadporočnika Jožeta Malenška (Maister, 1979).

V topničarski vojašnici je nemški del moštva zapustil vojašnico, slovenski del pa je prostovoljno ostal pod poveljstvom podoficirja topničarja Joška Slobodnika. Bilo jih je okrog 70 (Maister, 1979).

General Maister je za vojaško obvladovanje Maribora, zasedbo slovenske meje, njenih najpomembnejših točk in za razoroževanje vojaških prevozov moral imeti disciplinirano vojaštvo, ki ga je bilo mogoče uporabiti tudi izven domačih občin. Pridobivanja prostovoljcev za omenjene naloge se je lotil tudi tako, da je na mariborskem glavnem kolodvoru zaustavljal slovenske vojake, ki so se iz Avstrije vračali na svoje domove. Tako je v noči s 1. novembra na 2. november zaustavil prevoz častnikov in visokošolcev, ki so bili iz Gradca namenjeni v Ljubljano. Častniki, ki jih je poznal še iz Gradca, so se njegovemu povabilu navdušeno odzvali. Na ta način je dobil pomoč 100 slovenskih vojakov 2. gorskega strelskega polka,

ki je potoval iz Ennsa proti Ljubljani (Ude, 1961). Kljub začetnemu navdušenju vsi vojaki niso ostali. Makso Šnuderl v svoji, sicer literarno obarvani, kroniki o vojaških in političnih bojih v Mariboru in ob slovenski severni meji v letih 1918/19 glede ljubljanskega strelskega polka št. 2 iz Ennsa zapiše: »*Drugi dan so Kranjci že prisegli. Tretji dan jih je dobršen del odkuril. Kar jih je pa ostalo, so bili trdni, hodili so s svojimi krivci za čepicami po mestu in se postavljali pred nemčurji.*« (Šnuderl, 1968, str. 159.)

Vsi prostovoljci torej niso ostali in sledili čutu dolžnosti. Tisti, ki so, so bili pripravljeni brezpogojno braniti slovenske meje in slediti ukazom generala Maistra. Jože Jelenc (1898–1998) iz Bukovščice v Selški dolini je bil do svoje smrti najstarejši Maistrov borec. V prvi svetovni vojni se je bojeval na soški fronti. Vojno je preživel in se vrnil domov, a le za kratek čas, ker so začeli boji za severno mejo. Z bratom Janezom sta bila med prvimi prostovoljci. Svojo udeležbo v bojih za severno mejo je utemeljil z naslednjimi besedami: »*Zase nisem iskal pravice, bolela pa me je krivica, ki so jo živeli Slovenci izven naših meja. Prostovoljno sem šel v boj za te ljudi in ukradeno slovensko zemljo.*« (Križnar, 1998, str. 267, 271.)

K pridobivanju prostovoljcev so se vključili tudi člani Narodnega sveta za Štajersko. Franjo Žebot npr. opisuje, kako je hodil od hiše do hiše in pridobival vojake – prostovoljce za obrambo Maribora, Pesnice, Št. Ilja, Gornjega Cmureka, Gornje Kungote, Svečine, Sv. Križa nad Mariborom itd. (PAM 1).

Za stražno službo je Maister pridobil tudi okoli 150 Srbov, ki so se iz avstrijskega ujetništva vračali v domovino (Ude, 1961). Na severni meji so jih prestrezali Maistrov borec Miloš Vauhnik ter župnik in župan Šentilja in jih s kamionom pošiljali v Maribor h generalu Maistru. Tako oblikovana četa srbskih prostovoljcev je ob spremstvu češke godbe prve dni le marširala po glavnih mariborskih ulicah in imela na nemške prebivalce mesta velik psihološki učinek (Kranjc, 2008). Srbska četa je bila vključena v Mariborski pešadijski polk, v katerem je bilo tudi 21 slovenskih prostovoljcev iz srbske vojske. General Maister je pohvalil pogum srbskih vojakov, ki so ostali v Mariboru, saj je tudi z njihovo pomočjo rešil številne težave (Kranjc, 2008).

General Maister se je 5. novembra 1918 osebno predstavil Narodni vladi SHS v Ljubljani in prosil za vojaško pomoč Mariboru (Sejni zapisnik, 1918). Predsednik vlade Josip Pogačnik je izjavil, da trenutno nima vojakov, ki bi mu jih lahko dal na

razpolago (Sejni zapisnik, 1918). Maister je bil prisiljen ravnati po svoji vesti zlasti zaradi naraščajoče moči mariborske varnostne straže (*Marburger Schutzwehr*), katere ustanovitelj je bil mariborski občinski svet. Nemška *Schutzwehr* je sicer uradno izkazala podrejenost generalu Maistru, vendar je bilo to dejanje, kot je zapisal Maister, »brez vsake iskrenosti« (Maister, 1979, str. 42). Pogoji za številčno rast mariborske varnostne straže so bili do mobilizacije 9. novembra ugodnejši kot pogoji za številčno krepitev Maistrovih prostovoljcev. Člani mariborske varnostne straže so služili v domači občini in bili bolje plačani. Odnosi med Maistrovimi prostovoljci in nemško *Schutzwehr* so bili vseskozi napeti. Maister je stanje opisal s sledečimi besedami: »Meni je bilo že ob ustanovitvi nemške *Schutzwehr* jasno, da je imel mestni svet s to svojo varnostno brambo isti namen kakor jaz s svojimi prostovoljci, namreč: držati in ohraniti Maribor zase ... Sklenil sem torej, da *Schutzwehr* čimprej odstranim. V to svrhu sem moral vsaj doseči, če ne preseči njeno številčno premoč.« (Ude, 1961, str. 101.) Za uresničitev tega cilja je general Maister izdal 9. novembra mobilizacijsko povelje in določil 18. november za dan javljanja (Maister, 1979). Sam je zapisal, da je razglasil mobilizacijsko povelje, ker so mu vsakodnevno uhajali prostovoljci, ki so se javili prve dni po prevratu (Maister, 1979).

Za izvedbo mobilizacije ni dobil privoljenja Narodne vlade v Ljubljani in si ga tudi ni prizadeval dobiti glede na njena znana mu stališča. Narodna vlada v Ljubljani je na svoji seji 12. novembra poudarila, da je general Maister odredil splošno mobilizacijo vseh moških med 18. in 40. letom, razen težko bolnih, na Spodnjem Štajerskem brez dovoljenja poverjenišva za narodno obrambo. Generala Maistra je pozvala, naj upraviči svoje ravnanje (Sejni zapisnik, 1918).

Devetega novembra 1918 izdani razglas generala Maistra ni izviral iz vojaške evidence in ni imel sankcijske moči (Roš, 2016). Načelno privoljenje za izvedbo mobilizacije je dal Narodni svet za Štajersko, zlasti pa je bila pomembna finančna podpora Posojilnice v Mariboru z načelnikom Franjem Rosino.

Za mobilizacijo sta se na slovenskem Štajerskem odločno zavzeli obe meščanski stranki, župani in duhovniki pa so pozivali ljudi, naj se ji odzovejo. Lojze Ude posreduje spomine Boruta Maistra in Joža Malenška o odzivih na mobilizacijo: »Prva dva dni je bil odziv slab. Tretji dan pa se je začelo po ulicah razigrano vrskanje fantov, okrašenih s slovenskimi trakovi. Opoldne je pripeljal iz Ljutomera in Ormoža poseben vlak množico mož in fantov s slovenskimi zastavami. Maister jih je dal

voziti skozi vse mesto, da je vlil malodušnežem pogum. Od tedaj so bile po Mariboru slovenske kokarde na vojaških kapah v večini.« (Ude, 1961, str. 104.)

Sam Maister je odziv na mobilizacijo komentiral takole: »Na moj mobilizacijski poziv se je javilo v Mariboru toliko vpoklicancev, da smo že 20. novembra postavili Mariborski pešpolk in dopolnili tudi topništvo, konjico in vse ostale naše vojaške ustanove v mestu« (Maister, 1979, str. 44). Franjo Žebot opisuje, kako je po mariborski okolici organiziral shode, na katerih je bodril može in fante, naj se odzovejo mobilizaciji. Na ta način se je zbralo toliko prostovoljcev, da je zmožni general Maister organizirati cel polk pešadije z oddelki artilerije in konjenice (PAM 1).

Do zadnjega dne prijavnosti 18. novembra je število slovenskih vojakov naraslo nad 2000 (Ude, 1961). Konec novembra 1918 je imel general Maister na območju Štajerskega obmejnega poveljstva okoli 4000 vojakov (Švajncer, 1987). Kazenski ukrepi proti tistim, ki se pozivu niso odzvali, se niso izvajali. Tako zbrana vojska je bila še vedno prostovoljska (Ude, 1961).

Mobilizacijskemu pozivu so se v večjem številu odzvali z območja Prlekije, Pohorja in Dravske doline. Prišlo je tudi veliko Primorcev, katerih domačo zemljo so zasedli Italijani (Ude, 1961).

Število vojakov, povratnikov in beguncev z zasedenega primorskega ozemlja v Mariboru se je povečevalo, zato so iz primorskih prostovoljcev v zbirališču na Teznem sestavljali vojaške čete, iz katerih je nastal Tržaški polk (Gradnik, 1981). Sprva so ga sicer imenovali polk, čeprav sta njegova moč in sestava ustrezali le bataljonu. Pozneje je bil uradno preimenovan v bataljon. Po prihodu nekdanjega 97. polka iz Odese konec decembra 1918, sedaj imenovanega Prvi slovenski polk Nanos, je število vojakov Tržaškega bataljona znašalo okoli 550 (Gradnik, 1981). Franc Bavdelj iz Komna se vključitve v Tržaški bataljon spominja takole: »Iz ruskega ujetništva sem se vrnil v Ljubljano 2. novembra 1918. Tu sem izvedel, da so Italijani zasedli Primorsko. Še istega dne sem s skupino prostovoljcev Primorcev odpotoval v Maribor in se vključil v Tržaški bataljon.« (Gradnik, 1981, str. 38.)

Primorski prostovoljci so bili razporejeni tudi po drugih polkih in odredih. Vladimir Gradnik navaja podatek, da je v bojih za severno mejo sodelovalo okrog 800 prostovoljcev z zasedenega primorskega ozemlja, predvsem iz Posočja, Vipavske doline in s Krasa (Gradnik, 1981).

General Maister je 23. novembra 1918 s svojimi vojaškimi silami razorožil mariborski *Schutzwehr*. Tokrat je zahteval od Narodne vlade SHS predhodno dovoljenje, vendar je dobil nejasen odgovor (ARS 2). Odločil se je za takojšnjo razorožitev *Schutzwehra*. Med 25. novembrom in 1. decembrom 1918 je zasedel slovensko jezikovno mejo na črti Radgona–Špilje–Velikovec. Kot je sam zapisal, »je bil Maribor s to zasedbo trdno v naši oblasti« (Maister, 1979, str. 63).

2 Prostovoljci v boju za slovensko Koroško

Na Koroškem je bil za slovensko stran najpomembnejši cilj vojaška zasedba južnega, slovenskega dela Koroškega. Tu je bil položaj težji kot na Štajerskem, saj Država SHS na Koroškem ni prevzela oblasti niti s svojimi lokalnimi organi, ker so bili ti prešibki. Tako tega prostora tudi vojaško ni obvladovala, zato so za zasedbo Koroškega od začetka pošiljali predvsem vojaške oddelke s Štajerskega in Kranjskega (Guštin, 2006).

Prvi je na Koroško 6. novembra 1918 na svojo pobudo odšel vojaški oddelek, ki mu je poveljeval nadporočnik Franjo Malgaj. Nadporočnik Malgaj in poročnika 87. pešpolka Bogdan Kurbus in Kornel Havrilov so zbirali prostovoljce za ta oddelek v Celju, zlasti po gostilnah, v katerih so se zadrževali fantje iz celjske okolice (Švajncer, 1988). Do petih popoldan so jih zbrali okoli 40, največ Šentjurčanov in Teharčanov. Na dvorišču vojašnice so se preoblekli v uniforme, vsak je dobil puško, 50 nabojev in hlebec kruha. Oddelek je bil oborožen še s štirimi strojnicami. Omenjena skupina prostovoljcev je, na čelu s sokolsko zastavo in ob igranju koračnic ter pozdravljanju Celjanov, odkorakala na železniško postajo (Švajncer, 1988). Še isto noč so z vlakom prispeli v Slovenj Gradec in naprej v Dravograd, da bi zasedli kolodvor, ki pa ga je že isto noč zasedel poročnik Kavčič iz Maribora. Malgaj je prodiral dalje proti Ravnam in v naslednjih dneh s svojimi prostovoljci zavzel Mežiško dolino, odstavil v sporazumu z Narodnim svetom za Mežiško dolino nemške župane in postavil slovenske komisarje. Število Malgajevih prostovoljcev je naraščalo. Iz njegovega poročila generalu Maistru z dne 24. novembra izvemo, da se je število njegovih prostovoljcev pomnožilo na 170 mož (Ude, 1979). S svojimi prostovoljci je 23. novembra zasedel Pliberk, 30. novembra s 100 možmi, med katerimi je bilo tudi 40 Srbov, še Velikovec (Ude, 1979). Malgaju je pomagala skupina 40 Srbov s šestimi strojnicami pod poveljstvom poročnika Mitrovića. Skupino je na prošnjo

predsednika Narodnega sveta za Mežiško dolino Andreja Oseta poslal Malgaju podpolkovnik Stevan Švabić, poveljnik 26. pešpolka v Ljubljani (Ude, 1961). Iz srbskih vojakov in častnikov, ki so iz avstrijskega ujetništva v okolici Salzburga čez Beljak 6. novembra 1918 prispeli v Ljubljano in se postavili na razpolago Narodni vladi, so oblikovali polk, ki je po štetju srbske armade dobil številko 26. V njem je bilo približno 600 vojakov (Guštin, 2006). Oddelki 26. pešpolka »Komande srpskih trupa« v Ljubljani pravzaprav niso imeli pravice nastopati kot redna srbska, torej antantna vojska. Srbska vlada in Vrhovna komanda srbske vojske jim tega nista dovoljevala (Ude, 1961).

Osmega novembra 1918 sta Narodna vlada SHS in II. vojno okrožje določila za vrhovnega poveljnika pri obrambi slovenske meje na zahodnem Koroškem stotnika Alfreda Lavriča. Iz navodil z dne 12. novembra 1918 za vojaško organizacijo na Koroškem je razvidno, da je dobil Lavrič pooblastilo, naj vojaško organizira le slovensko ozemlje južno od Drave, vendar mu Narodna vlada in II. vojno okrožje v Ljubljani za izvedbo te akcije nista dala na razpolago potrebnega vojaštva (Ude, 1961). To pomeni, da je bilo vse odvisno od tega, koliko prostovoljcev bo uspelo Lavriču pridobiti za obrambo meje na zahodnem Koroškem. Računali so tudi na koroške Slovence, saj je bil v pozivu poverjeništvu za narodno obrambo z dne 8. novembra 1918, s katerim je poverjeništvu pozvalo vse obveznike od 18. do 40. leta starosti, da se odzovejo svoji patriotski dolžnosti, zraven Ljubljane, Maribora in Celja predviden tudi boroveljski kader (ARS 1). General Maister je bil v svojih poznejših člankih o dogodkih na Koroškem kritičen glede vstopanja koroških Slovencev med prostovoljce (Maister, 1922). Nemška literatura je, po besedah Lojzeta Udet, izrabljala te Maistrove navedbe za dokazovanje, da so koroški Slovenci zavračali zedinjenje s Slovenijo v Jugoslaviji (Ude, 1977). Gre za tendenčno trditev. Treba je upoštevati, da sta bila vojna naveličanost in utrujenost splošen pojav. Vsepovsod je bilo razširjeno mnenje, da bo meja določena na mirovni konferenci. Ljudje so se postopoma začeli zavedati, da bo treba prijeti za orožje in si izbojevati tisto, kar je slovensko. Nasilje koroških Nemcev je še okrepilo omenjeno zavedanje in vstopanje med prostovoljce.

Lavričevi vojaški komandi v Borovljah se je priglasilo »nekaj desetina« koroških Slovencev, predvsem iz krajev: Sele, Borovlje, Slovenji Plajberk, Podljubelj, Svetna vas, Št. Janž, Sveče in Mače (Ude, 1977). Eden najbolj vidnih prostovoljcev s Koroškega je bil Janko Gačnik, pomemben koroški pedagog in kulturni delavec.

Nekdanji avstro-ogrski vojak se je takoj po vrnitvi iz Romunije v drugi polovici novembra 1918 javil med prostovoljce. V Borovlje je odšel skupaj s koroškim rojakom Vinkom Möderndorferjem, pedagogom in zbiralcem etnološkega gradiva (Verovnik, 2014). V bojih za karavanški predor pri Področici se je bojevalo tudi nad 40 koroških Slovencev prostovoljcev čete, ki jo je poslal Lavrič iz Borovelj. Koroške prostovoljce je vodil poročnik Janko Gačnik (ARS 3).

Naredba poverjenišтва za narodno obrambo z dne 8. novembra ni bila mobilizacija, temveč le poziv na dolžnost do domovine: »*Vojaki, vzdržite še ta kratki čas v prid svoje domovine, ko ste se nad 4 leta borili za tujca!*« (Ude, 1977, str. 139). Odziv je bil slab (Ude, 1977).

Lavrič je moral torej vojaštvo, s katerim naj bi opravil svojo nalogo, zbrati sam. Po svojem imenovanju za vrhovnega poveljnika za obrambo koroške meje je pridobil več častnikov in jim določil sektorje delovanja (Ude, 1977). Najprej je določil, da odide iz Ljubljane čez Jezersko v Žitaro ves in v Borovlje oddelek vojaštva pod poveljstvom stotnika Rudolfa Kneza, nadporočnika Vinka Heinricharja in njegovega brata poročnika Franca. Knez naj bi ostal v Žitari vesi, brata pa naj bi nadaljevala pohod do Borovelj. Na treh tovornih avtomobilih s 16 podčastniki so se 13. novembra odpeljali iz Ljubljane in istega dne prišli v Železno Kaplo (Ude, 1977). Štirinajstega novembra so dosegli Žitaro ves in tu začeli s pozivi za vstop med prostovoljce. Tistemu, ki bi se prijavil, je bilo obljubljeno, da bo prejel nekaj zaplenjenega blaga iz kolone Madžarov, ki so se na poti v domovino pomikali skozi vas. Prijavilo se je 60 prostovoljcev (ARS 1). S temi prostovoljci, s štirimi podčastniki iz Ljubljane ter tremi strojnicami je stotnik Knez ostal v Podjuni. Brata Heinricharja sta s prostovoljci iz Ljubljane nadaljevala pot v Borovlje in tja prišla isti dan, torej 14. novembra, vendar se 18. novembra zaradi premoči nemške strani umaknila do Šmarjete (Ude, 1977).

Lavrič je v tem času zbiral prostovoljce na Gorenjskem, saj je z njimi nameraval zavzeti Borovlje. Pri zbiranju prostovoljcev sta mu pomagala dva častnika narodne straže na Jesenicah, poročnik Janko Vilman in poročnik Aleksander Lunaček. Pri zbiranju prostovoljcev sta imela razmeroma velik uspeh, saj sta zbrala 120 prostovoljcev. Žal so se številni premislili, tako da je na koncu ostalo le okrog 40 prostovoljcev (Ude, 1977). S to skupino prostovoljcev je Lavrič v noči od 18. na 19. november prekoračil Ljubelj, tam se mu je pridružil oddelek petnajstih prostovoljcev iz Tržiča pod vodstvom poročnika Lojzeta Umeta. Ta skupina

prostovoljcev je že 14. novembra zasedla Ljubelj. V jutranjih urah 19. novembra je Lavrič s 58 prostovoljci, sedmimi častniki in tremi strojnicami zasedel Borovlje in brez boja razorožil tamkajšnjo nemško gardo (*Bürgerwehr*) (Maister, 1922). Do konca novembra je število prostovoljcev boroveljske skupine naraslo na 120 mož (ARS 1). Priglašati so se začeli tudi koroški Slovenci iz Spodnjega Roža, zlasti iz Svetne vesi in Sel (ARS 1).

Iz Ziljske doline in iz Zgornjega Roža so prihajale vznemirljive vesti o avstrijskem nasilju nad Slovenci. Avstrijski kmetje so napadli slovensko stražo pri predoru v Področci. Slovenski prostovoljci so bili ponovno tisti, ki so prišli utrjevati slovensko oblast na tem območju. Ernest Udovč je bil eden izmed prostovoljcev, ki je v začetku decembra prišel v Področco. Nekdanji avstro-ogrski vojak je v svojih spominih opisal svojo odločitev za odhod na Koroško takole: *»Z italijanske fronte na Piavi, kjer se je sesula bivša avstrijsko-ogrška obrambna linija, sem se vrnil v oktobru mesecu leta 1918. Na javni poziv tedanjih slovenskih oblasti sem se javil v tedanji šentpeterski vojašnici pri Ljubljanskem pešpolku, kjer so me takoj dodelili mitraljeski četi s Francetom Stenovcem na čelu kot komandirjem. Takrat je bil poročnik. Najprej so mi dovolili, da sem šel za par dni domov v Novo mesto. Ko pa sem se vrnil v Ljubljano, me je takoj Stenovec poklical k sebi in me čisto službeno vprašal, če bi bil pripravljen oditi z njegovo četo na Koroško. V vojnem času se ni v takih primerih nič izpraševalo, vendar mi je komandir ob postavljenem vprašanju takoj rekel, da nisem prisiljen oditi v Korotan, temveč da se moram na to prostovoljno odločiti. Kar se mene tiče, sem takoj pristal na to. V moji četi so bili štirje regularni vodi mitraljeza z vsem moštvom in mulami, dobili pa smo s seboj okrog 20 strojnic tipa ‚Schwarzlose‘.«* (ARS 4.)

Enajstega decembra se je pripeljal z vlakom z Jesenic 1. bataljon ljubljanskega pešpolka (okrog 300 mož – prostovoljcev – z osmimi strojnicami) pod poveljstvom stotnika Miroslava Martinčiča. Prva četa tega bataljona, okrog 80 mož, je 14. decembra zasedla Podklošter (ARS 1).

Na skrajnem zahodu tedanje kranjsko-koroške meje se je v tem času iz narodnih straž v Gornjesavski dolini izoblikoval zelo samostojen oddelek vojakov – prostovoljcev. To so bili fantje in možje, ki so zaradi ogroženosti Gornjesavske doline od Italijanov, ki so neprestano silili preko demarkacijske črte, tudi po razpustu narodnih straž na Kranjskem 14. novembra 1918 vztrajali v vojaški službi. Oblikovali so se v četo, ki je štela okrog 110 mož, pod poveljstvom nadporočnika Karla Šefmana. Sedež čete

je bil v Podkorenu (ARS 1). Prostovoljci so bili predvsem domačini iz Podkorena, Rateč, Kranjske Gore in Rut (Švajncer, 1990). Bili so nekdanji vojaki, ki so se vrnili s fronte, kakor tudi tisti, ki niso bili vojaški obvezniki kot npr. železničarji in starejši letniki. Šefman je prosil za pomoč pri zbiranju prostovoljcev tudi župnika Jakoba Aljaža, ki je s prižnice in drugače pozival Mojstrančane in Dovžane, naj se priključijo obrambi meje. Njegovi pozivi so bili uspešni, saj so se številni mladi, celo letnik 1901, in starejši priključili Šefmanovi četi (ARS 5). Prva dva meseca je bila pozornost čete usmerjena predvsem na Italijane. Ko so koroške avstrijske čete 5. januarja 1919 zavzele Podklošter, se je njeno delovanje usmerilo na Koroško.

Konec decembra 1918 je bila oblikovana Alpska oziroma Alpinska četa prostovoljcev z združitvijo Radovljiške čete (imenovane tudi legija prostovoljcev) pod poveljstvom stotnika Rudolfa Badjure in Jeseniške alpske čete (Guček, 2014). Jeseniška je bila sestavljena iz nekdanjih članov narodne straže in je delovala pri Savskih jamah in na Rožci. Poveljeval jim je poročnik Vladimir Kapus. Novooblikovana Alpska/Alpinska četa je imela od 120 do 150 mož in postojanke na vrhovih Karavank nad Jesenicami. Stalne postojanke je imela pri Svetem Križu, v Medjem dolu, Savskih jamah, na Suhi, Golici, Kopelični gori, Kleku in Rožci (Guček, 2014). Zahodno od Rožce je bilo že območje Šefmanove čete.

2.1 Koroška legija

Nastala je 1. januarja 1919 in sprva ni imela imena Koroška. Imenovali so jo samo Legija ali Slovenska legija. Tega dne je bil v veliki dvorani hotela Union v Ljubljani protestni shod proti nemškemu nasilju na Koroškem. Med govorniki je bil tudi član Narodnega sveta za Koroško Ferdo Müller, ki je pozival k odločnemu dejanju, in ne zgolj k protestom, ter opozoril na nevarnost prodiranja avstrijskih čet s koroškega ozemlja na Štajersko in Kranjsko. Pozval je k ustanovitvi prostovoljske legije (*Jugoslavija*, 1919). Med govorniki je bil tudi poverjenik za narodno obrambo pri Narodni vladi Lovro Pogačnik, ki sprva ni imel ugodnega položaja, saj so ga navzoči večkrat prekinili in ugovarjali postopkom Narodne vlade, ki so ji očitali neodločnost v bojih za meje. V zagovor vlade je Pogačnik navzoče seznanil s težavami v poslovanju prve dni ustanovitve Narodne vlade, ko v Ljubljani ni bilo nobenega slovenskega polka, niti 17. pehotnega niti 2. gorskega strelskega polka, ob vrnitvi slovenskih vojakov pa so si ti samo želeli domov k družinam. Opozoril je na vojno naveličanost (*Slovenec*, 1919). Vtis je popravil s pozivom, naj se takoj

začne vpisovati v prostovoljsko legijo (*Jugoslavija*, 1919). Popoldan istega dne so se prostovoljci za legijo znova zbrali v unionski dvorani. Zbor je vodil Pogačnik. Zbrani so se dogovorili o organizaciji legije in o propagandi zanjo. Sklenjeno je bilo, da bodo pozvali sokolsko in orlovsko organizacijo, naj pridobivata prostovoljce za legijo. Prijave za vstop v legijo prostovoljcev so potekale v belgijski vojašnici v Ljubljani pri majorju Henriku Sabati. Prostovoljci naj bi odšli čimprej na Koroško (Švajncer, 1990). Cilj je bil, da bi z mladimi navdušenimi prostovoljci na Koroškem zaustavili napredovanje avstrijskih čet in popravili slab vojaški položaj. V legiji so bili večinoma dijaki višjih razredov srednjih šol. Sprejemali so se dijaki, ki so bili rojeni najpozneje leta 1901, če so bili zdravi in krepki in če so že imeli vsaj nekaj strelske izobrazbe. Po koncu vojaških operacij so se lahko vrnil v šolske klopi (*Jugoslavija*, 1919).

Stanko Petelin v svojih spominih iz dijaških dni opisuje svoje motive za vstop med prostovoljce: »Koroško naj vzamejo Nemci? Kaj bi bilo pa potem, če pridejo preko Karavank na Gorenjsko? Ali ni bolje, da grem? Tako sem se odločil.« (Petelin, 1932/33.) Podobno vprašanje so si zastavljali tudi drugi, ki so jih pozivi v časopisju spodbujali k pristopu v legijo. Dnevno časopisje je bilo hkrati precej ostro do tistih, ki so še vedno oklevali: »Le premnogi ste se vsedli doma za peč, ne meneč se, kaj dela tujec z vašo rodno grudo. Po gostilnah pri litru vina kličete: ‚Mi smo Slovenci!‘, dopuščate pa, da tujec mori na koroških tleh vaše rodne brate in sestre.« (*Jugoslavija*, 1919.) Očitno je tovrstna ostra kritika pomagala, saj je vpisovanje v prostovoljsko legijo postopoma napredovalo. Po nalogu Narodne vlade SHS z dne 10. januarja 1919 so častniki po deželi zbirali prostovoljce za prostovoljsko legijo (v viru slovenska legija – op. avtorice) (ZAL 1). Županstva so bila s tem seznanjena in pozvana, naj bodo častnikom pri tej nalogi naklonjena (ZAL 1). Učiteljstvo so pozvali k podpori omenjene akcije po deželi (ZAL 2). Višji šolski svet je z odlokom z dne 9. januarja 1919 obvestil vse okrajne in mestne šolske svete na območju Narodne vlade SHS, da ne nasprotuje vključevanju učiteljev v prostovoljsko legijo, vendar je poudaril, da mora pouk potekati neprekinjeno (*Učiteljski tovariš*, 1919).

Med interesenti za legijo je bilo še vedno precej nejasnosti, zato je časopisje pozivalo vse, ki so imeli vprašanja o vstopu med prostovoljce, naj se obrnejo na predsednika Narodnega sveta na Koroškem Franca Smodeja, na člana omenjenega sveta Ferda Müllerja ali na poverjenika za narodno obrambo Lovra Pogačnika (*Jugoslavija*, 1919). Objavljalo je tudi pojasnila glede urejenosti prostovoljske legije

in ugodnosti za prostovoljce (*Jugoslavija*, 1919). Zelo so poudarjali demokratično ureditev prostovoljske legije (*Jugoslavija*, 1919), nasprotno kot nekdanja avstro-ogrsko vojska, v kateri je bila prisotna stroga ločitev med vodilnim kadrom in navadnimi vojaki.

Vsak, ki se je prijavil k prostovoljski legiji, je imel enake dolžnosti in pravice kot redni vojak. Upravičen je bil do brezplačne vožnje do sklicnega mesta (belgijska vojašnica v Ljubljani), do plače in svojci do podpore (*Slovenec*, 1919). Zaradi pomanjkanja orožja in vojaške opreme je vodstvo legije pozvalo vse, ki so se nameravali vpisati v legijo, da s seboj prinesejo svojo vojaško opremo, če jo imajo (*Slovenec*, 1919). Za boj na Koroškem so bili tudi sicer dolžni oddati orožje vsi, ki so ga imeli. Narodna vlada SHS v Ljubljani, oddelek za notranje zadeve, je razglasila vsem okrajnim glavarstvom in mestnim magistratom, da pozovejo ljudi, naj izročijo orožje, če ga imajo. Pozvala je tudi vse župne urade, naj ljudem s prižnic pojasnijo pomen oddaje orožja. Orožje je bilo treba oddati na orožniških postajah in zanj se je izdalo potrdilo (ZAL 3).

Urjenje zbranih legionarjev v belgijski vojašnici je bilo hitro in površno, ker je bilo treba pomoč na Koroško čim hitreje poslati. Kar je v redni vojski trajalo pol leta, proti koncu vojne vsaj dva meseca, so izvedli v enem tednu (Lubej, 1985). Odhod prve skupine legionarjev naj bi bil slovesen, vendar se je izjalovil ne samo zaradi slabega vremena, temveč tudi zato, ker se ni vkrcala celotna skupina legionarjev. Matere legionarjev, sestre in dekleta so potegnile iz vrste marsikaterega neodločnega legionarja. Četa, ki je sprva štela 250 prostovoljcev, se je močno skrčila. V njej je ostalo sedemdeset nekdanjih vojakov, šest oficirjev in nekaj podoficirjev, ostali so bili srednješolci med 16. in 18. letom (Lubej, 1985). Franjo Lubej, ki je bil prostovoljec v Koroški legiji, navaja kot datum odhoda na Koroško 5. januar (Lubej, 1985), Lojze Ude pa navaja kot datum odhoda 7. januar. V skupini je bilo 130 moš s štirimi strojnicami (Švajncer, 1990). Tudi Metod Mikuž navaja kot datum odhoda 7. januar (Mikuž, 1965).

Legija je bila poslana v boj pri Področci 8. januarja. Kmalu se je pokazala bojna neizkušeni prostovoljcev. Že omenjeni prostovoljec Ernest Udovč je pomoč Koroške legije označil kot »*udarec v vodo*« (ARS 4). Pohvalil je navdušenost in požrtvovalnost mladih legionarjev, ki pa niso imeli nikakršnih izkušenj v boju. Metod Mikuž navaja, da je bilo 50 odstotkov legionarjev takoj onesposobljenih za nadaljnji boj (Mikuž, 1965). Po neuspehu v Področci se je del fantov iz Koroške

legije vrnil domov, nekaj jih je odšlo med vojake v redne enote slovenske vojske, drugi so ostali v Podrožci. Novi prostovoljci, ki so se zbirali v Ljubljani, so opravili temeljitejšo vojaško urjenje. Po mesecu dni urjenja so jih poslali v Radovljico in od tam na Golico. Opravljali so stražno službo. Ta skupina legionarjev ni odšla na Koroško. Deželna vlada za Slovenijo je sklenila, da se odpustijo vsi dijaki legionarji, ker »zaenkrat ni pričakovati večjih napadov na Koroškem in ker se že zbira redna vojska« (Petelin, 1932/33).

Iz pripadnikov Koroške legije je bila januarja 1919 oblikovana posebna udarna skupina, imenovana 1. naskočna četa za zahodno Koroško pod poveljstvom nadporočnika Jakoba Potočnika (Švajncer, 1990). Sestavljalo jo je okoli 45 prostovoljcev. Bila je na položajih pri predoru v Podrožci in izvajala nenadne napade na avstrijske vojake. Po porazu na Koroškem se je maja 1919 naskočna četa umaknila na slovensko stran Karavank, verjetno takrat že pod imenom Jurišna četa Dravske divizije (Švajncer, 1990).

Sredi januarja 1919 je nadaljnje boje začasno prekinilo trhlo premirje. Podjuna je ostala še pod slovensko oblastjo. S tem je glavno obdobje slovenske prostovoljske dejavnosti na Koroškem končano. Nastopilo je regularno vojaštvo, zbrano z mobilizacijo (ARS 1). Velik del prostovoljcev je zajela mobilizacija. Uvrščeni so bili v regularno vojsko. Vendar se je tudi po mobilizaciji nekaj prostovoljskih oddelkov še obdržalo. Prostovoljska četa Rudolfa Badjуре se je ohranila do konca bojev. Podpolkovnik Sava Tripković, ki je bil v končni ofenzivi od 28. maja do 5. junija 1919 poveljnik Ljubeljskega odreda, omenja v svojem »sastavu Ljubeljskog odreda« pehotno četo treh vodov pod poveljstvom nadporočnika Janka Ahačiča in zapiše, da so jo sestavljali »skoro sami dobrovoljci« (ARS 1). Omenja tudi »vod lahkih mitraljeza 32. vojnika, 4 mitraljezi, sami dobrovoljci« pod vodstvom podporočnika Lojzeta Udeteta. Tudi polkovnik Ljubomir Marić, poveljnik Koroškega odreda, omenja v svoji razpravi *Iz moga komandovanja koruškim odredom* prostovoljce pri Ljubeljskem odredu. Posebej omenja tudi prostovoljce nadporočnika Šefmana (ARS 1).

2.2 Celjska legija

V začetku maja so slovenski branilci na velikovškem področju doživeli poraz. Osmega maja je bila avstrijska vojska zaustavljena na črti Dravograd–gora

Plešivec–Solčava. Na tej črti je bilo tudi sklenjeno začasno premirje (Gradnik, 1981). Po porazu na Koroškem se je v Celju rodila zamisel, da bi iz dijakov in študentov oblikovali enoto prostovoljcev za obrambo severne meje. Prostovoljci iz Celja ter bližnje in daljne okolice so se prijavljali 8. maja. Devetega maja je bila uradno ustanovljena prostovoljska četa z nazivom Celjska legija (Videčnik, 2007). Imela je nekaj nad 50 moških, od tega 26 nekdanjih frontnih vojakov, med ostalimi so bili nekdanji vojaki iz zaledja, nekaj je bilo tudi vojaških novincev. Prva skupina 26 prostovoljcev pod vodstvom podporočnika Maksa Detička je odšla 11. maja na tedaj najbolj ogroženo točko, na Ljubno. Ervin Mejak, nekdanji prostovoljec Celjske legije, se odhoda na Ljubno spominja takole: »Dobili smo vojno opremo, municijo, orožje in hrano za prve tri dni in tako smo se odpeljali tega dne z vlakom v Šmartno ob Paki, kjer smo dobili vozove za prevoz. Marsikaterega Celjana, ki bi tudi moral z nami, smo pogrešali v svojih vrstah. Pripomnim, da smo že dobili na glavo šajkače (vojaške čepice)« (Videčnik, 2007, str. 22).

Z dovoljenjem komandanta celjskega pešpolka je bilo legiji dodeljenih še 54 nekdanjih vojakov, doma iz Zgornje Savinjske doline, ki so dobro poznali teren ob meji. Skupini se je 14. maja skupini pridružilo še devet prostovoljcev, tako da je legija štela skupaj 89 moških (Videčnik, 2007). Legija je pripadala Koroškemu odredu, in sicer kot del celjskega pešpolka. Osemindvajsetega maja je sodelovala v ofenzivi, v kateri je prišla Črna v slovenske roke. Koroško so legionarji zapustili 13. junija. Legija je bila razpuščena v Celju 14. junija (Videčnik, 2007). Mladi navdušeni legionarji so bili razočarani nad dejstvom, da je razvoj dogodkov poteptal uspehe slovenskih prostovoljcev v boju za Koroško, vendar so živeli v upanju, da to ni za vedno (Videčnik, 2007).

3 Prekmurski prostovoljci

Po razpadu avstro-ogrške monarhije se je jugoslovansko gibanje v Prekmurju razširilo predvsem ob štajerski meji. Jugoslovansko misel so z letaki širili vračajoči se vojaki in štajerski narodni svet v Mariboru. Dne 26. decembra 1918 je bil v Radgoni množičen shod radgonskih in okoliških Slovencev ter Prekmurcev, na katerem so se prekmurski Slovenci javno izrekli za priključitev k Jugoslaviji (Slavič, 1999). Ivan Jerič, eden od vodilnih prekmurskih prostovoljcev, v svojih spominih pripoveduje, da v Ljubljani, »splah niso vedeli, kje je Prekmurje« (PAM 2). Novo

mejo so postavljali na reko Muro. S težavo jih je prepričal, da tudi onstran Mure živijo Slovenci (PAM 2).

Štiriindvajsetega decembra 1918 so vojaške čete Narodnega Vijeća v Zagrebu zasedle Međimurje. Kot podaljšek te akcije je 26. decembra Dalmatinec stotnik Jure Jurišić z majhnim oddelkom prostovoljcev prekorščil Muro, vdrl v Prekmurje in nadaljeval pot proti Murski Soboti. Med prostovoljci je bilo okrog 70 Hrvatov in nekaj štajerskih in prekmurskih Slovencev (Slavič, 1999). Istočasno je poskusil organizirati samostojno osvobodilno akcijo prekmurskih Slovencev gimnazijski sedmošolec poročnik Jožef Godina iz Dolnje Bistrice, ki je zbral nekaj prostovoljcev. Njegova akcija ni bila uspešna, Madžari so 3. januarja 1919 razbili tudi Jurišičevo četo. Oba z Godino sta bila zajeta, vendar jima je uspelo pobegniti (Slavič, 1999).

Kljub porazu je treba poudariti, da so bili prekmurski prostovoljci, ki so se zbirali na Štajerskem, predvsem v Ljutomeru, skrivaj pa so se organizirali tudi v samem Prekmurju, zelo resno pripravljene z orožjem zasesti Prekmurje. Jožef Škafar, trgovec iz Beltincev, je bil eden izmed tistih, ki so v Prekmurju zbirali prostovoljce (PAM 3). Meseca maja 1919 se je zbralo v Ljutomeru nad 500 prekmurskih prostovoljcev/legionarjev, ki so nameravali zasesti Prekmurje (Ude, 1976). Jožef Škafar govori o vneti pripravljenosti prostovoljcev zasesti Prekmurje, vendar so pristojne oblasti vztrajale na tem, da vprašanje Prekmurja reši mirovna konferenca (PAM 3).

Komanda dravske divizijske oblasti prostovoljcem ni hotela dati orožja, francoska vojaška misija pa jih je prepričevala, da bo pariška mirovna konferenca Prekmurje priznala Jugoslaviji. Legionarji so se razšli, le 34 se jih je pridružilo Sokolski legiji v Štrigovi (Ude, 1976).

Sklep

Čas po koncu prve svetovne vojne je bil čas, ko so si vojaki razpadle avstro-ogrskе vojske želeli čimprejšnje vrnitve domov. Vračajoči se slovenski vojak si je prav tako želel le domačega ognjišča in miru. Tudi splošno vzdušje je bilo protivojno. Novooblikovana Narodna vlada SHS sprva ni bila pripravljena za odločno akcijo obrambe narodnih meja. V tem trenutku so bili posamezni odločni slovenski vojaki razpadle avstro-ogrskе vojske tisti, ki so se zavedali, da je treba hitro ukrepati, in ne čakati na sklepe mirovne konference. Začeli so zbirati prostovoljce. Ti sprva

niso prihajali množično, saj so bili naveličani vojne. K vstopanju med prostovoljce je sposobne za boj pozivalo tudi časopisje, župniki svoje župljane, dijaki višjih letnikov svoje stanovske tovariše. Rezultat je bil oblikovanje posameznih legij prostovoljcev, ki so pomembno prispevale pri obrambi narodnostnih meja.

Literatura in viri

Arhivski viri

ARS – Arhiv Republike Slovenije.

ARS 1: ARS, AS 1177, Zveza prostovoljcev borcev za severno slovensko mejo 1918–1919, t. e. 1, Boj slovenskih prostovoljcev za severno mejo l. 1918/19 (Zgodovinski opis), str. 3.

ARS 2: ARS, AS 1177, Zveza prostovoljcev borcev za severno slovensko mejo 1918–1919, t. e. 1, Tovariši prostovoljci, borci za severno slovensko mejo 1918/1919, spoštovani gostje.

ARS 3: ARS, AS 1177, Zveza prostovoljcev borcev za severno slovensko mejo 1918–1919, Zapisnik III. redne letne skupščine mestnega odbora Zveze prostovoljcev – borcev za severno mejo 1918/1919 Ljubljana, ki je bila 14. februarja 1971.

ARS 4: ARS, AS 1177, Zveza prostovoljcev borcev za severno slovensko mejo 1918–1919, t. e. 2, inž. Ernest Udovč, Nekaj spominov iz koroških borb leta 1919.

ARS 5: ARS, AS 1177, Zveza prostovoljcev borcev za severno slovensko mejo 1918–1919, t. e. 2, Miha Ancelj: Spoštovani gospod Pičman!, Mojstrana, 10. prosinca 1974.

PAM – Pokrajinski arhiv Maribor

PAM 1: PAM 1691, Prevratni dogodki na slovenskem Štajerskem in v Prekmurju, t. e. 4, a. e. 188, Velerodni gospod general Rudolf Maister.

PAM 2: PAM 1691, Prevratni dogodki na slovenskem Štajerskem in v Prekmurju, t. e. 1, a. e. 46, Velecenjeni gospod general!

PAM 3: PAM 1691, Prevratni dogodki na slovenskem Štajerskem in v Prekmurju, t. e. 3, a. e. 80, Velecenjeni gospod general Maister.

ZAL – Zgodovinski arhiv Ljubljana

ZAL 1: ZAL, RIB 3, Občina Sodražica, t. e. 12, a. e. 327, Okrajno glavarstvo Ljubljana, 14. 1. 1919.

ZAL 2: ZAL, LJU 417, Oš heroja Franca Bukovca Preska, Šolsko leto 1918/19.

ZAL 3: ZAL, LJU 489, REG I Mesto Ljubljana, Splošna mestna registratura, t. e. 20, a. e. 66, narodna vlada SHS v Ljubljani, oddelek za notranje zadeve, 3. prosinca 1919.

Literatura

Geršič, M., Batagelj, B., Berčič, H., Bokal, L., Guček, A., Kavar, J., Kocutar, S., Komac, B., Marković, Z., Mikša, P., Torkar, B., 2014. *Rudolf Badjura – življenje in delo*. Ljubljana: ZRC., Čas

Guštin, D., 2006. Oborožene sile Države SHS. V J. Fischer, ur. *Slovenska novejša zgodovina: od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije: 1848–1992*. Ljubljana: Mladinska knjiga: Inštitut za novejšo zgodovino, str. 192–196.

Guštin, D., 2006. Spopadi za meje. V J. Fischer, ur. *Slovenska novejša zgodovina: od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije: 1848–1992*. Ljubljana: Mladinska knjiga: Inštitut za novejšo zgodovino, str. 196–198.

Gradnik, V., 1981. *Primorski prostovoljci v boju za severno mejo*. Koper: Lipa.

Kranjc, M. F., 2008. Rat posle rata: doprinos srpskih dobrovoljaca u borbi za slovenačke zapadne i severne granice 1918/19, str. 87–94. Dostopno na <http://freeweb.t-2.net/Vojastvo/clanki-c61.html>, 24. 1. 2019.

Križnar, I., 1998. Jože Jelenc in Franc Potočnik Maistrova borca za severno mejo. *Loški razgledi*. 45, 267–272.

Lubej, F., 1985. *Za sokolskim praporom*. Ljubljana: Borec.

Maister, R., 1979. Mariborski dogodki 1. novembra 1918 (iz rokopisa generala Maistra »Naš Maribor«). V J. Kuster in V. Lešnik, ur. *Spominski zbornik ob 60-letnici bojev za severno slovensko mejo 1918–1919*. Maribor: Zveza prostovoljcev – borcev za severno slovensko mejo 1918–1919, Klub koroških Slovencev in Sklad Prežihovega Voranca v Mariboru, str. 18–21.

Maister, R., 1979. Marburger Schutzwehr – Mariborska varnostna straža. V J. Kuster in V. Lešnik, ur. *Spominski zbornik ob 60-letnici bojev za severno slovensko mejo 1918–1919*. Maribor: Zveza prostovoljcev – borcev za severno slovensko mejo 1918–1919, Klub koroških Slovencev in Sklad Prežihovega Voranca v Mariboru, str. 39–52.

Maister, R., 1979. Prevzem mestne uprave v Mariboru, dne 2. januarja 1919. V J. Kuster in V. Lešnik, ur. *Spominski zbornik ob 60-letnici bojev za severno slovensko mejo 1918–1919*. Maribor: Zveza prostovoljcev – borcev za severno slovensko mejo 1918–1919, Klub koroških Slovencev in Sklad Prežihovega Voranca v Mariboru, str. 63–65.

Mikuž, M., 1965. *Oris zgodovine Slovencev v stari Jugoslaviji 1917–1941*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Perovšek, J., 2006. Slovenska samostojnost v Državi SHS. V J. Fischer, ur. *Slovenska novejša zgodovina: od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije: 1848–1992*. Ljubljana: Mladinska knjiga: Inštitut za novejšo zgodovino, str. 186–190.

Roš, V., 2016. Prva slovenska vojska 1918–1919. *Maistrov glas: Glasilo Zveze društev general Maister*. 2, str. 4–5.

Slavič, M., 1999. *Naše Prekmurje: zbrane razprave in članki*. Murska Sobota: Pomurska založba.

Šnuderl, M., 1968. *Osvobodjene meje: kronika Maribora in slovenske severne meje v letih 1918/19*. Maribor: Založba obzorja Maribor.

Švajncer, J. J., 1987. Mariborski pehotni polk (ob 70 letnici nastanka slovenske vojske leta 1918). *Kronika, časopis za slovensko krajevno zgodovino*, 35-1/2, str. 163–168.

Švajncer, J. J., 1988. Celjski polk (ob 70-letnici nastanka slovenske vojske leta 1918). *Kronika* (Ljubljana), 36-1/2, str. 40–48.

Švajncer, J. J., 1990. *Slovenska vojska 1918–1919*. Ljubljana: Prešernova družba.

Ude, L., 1961. Boj za Maribor in štajersko Podravje I. 1918/19. *Zgodovinski časopis*. XV, str. 65–153.

Ude, L., 1979. Franjo Malgaj. V J. Kuster in V. Lešnik, ur. *Spominski zbornik ob 60-letnici bojev za severno slovensko mejo 1918–1919*. Maribor: Zveza prostovoljcev – borcev za severno slovensko mejo 1918–1919, Klub koroških Slovencev in Sklad Prežihovega Voranca v Mariboru, str. 94–111.

Ude, L., 1977. *Boj za severno slovensko mejo 1918/19*. Maribor: Obzorja.

Ude, L., 1976. Boj za severno slovensko mejo 1918/19 v Prekmurju. *Kronika: časopis za slovensko krajevno zgodovino*. 24-2, str. 84–89.

Verovnik, F., 2014. Janko Gačnik (1895–1967). *Maistrov glas: glasilo Zveze društev general Maister*. 3, str. 10–12.

Videčnik, A., 2007. *Iz mojih zapisov*. Mozirje: Osrednja knjižnica.

Časopisni viri

Branimo slovenski Korotan! *Jugoslavija*, 2. 1. 1919, leto II, št. 2, str. 1.

Prostovoljska legija za Korotan! *Jugoslavija*, 4. 1. 1919, leto II, št. 4, str. 1.

Naša fronta na Koroškem. *Jugoslavija*, 11. 1. 1919, leto II, št. 10, str. 1.

Prostovoljska legija za Korotan! Na pomoč Korotanu! *Jugoslavija*, 4. 1. 1919, leto II, št. 4, str. 1.

Maister, R., 1922. Prvo poglavje koroškega plebiscita. *Slovenski narod*. LV-231, str. 1.

Petelin, S., 1932/33. Marširala legija koroška ... *Mentor: dijaški list*, XX-I/II, str. 24–27.

Petelin, S., 1932/33. Marširala legija koroška ... *Mentor: dijaški list*. XX-VII/VIII, str. 161–165.

Nemških nasilstev na Koroškem naj bo konec! Legija prostovoljcev ustanovljena. *Slovenec*, 2. 1. 1919, leto XLVII, št. 1, str. 1.

Učitelji-prostovoljci. *Učiteljski tovariš: Glasilo jugoslovanskega učiteljstva*, 17. 1. 1919, leto LIX, št. 3, str. 1.

Vidmar, H., 1919. Slovenska legija za Koroško. *Slovenec*. XLVII-8, str. 3.

Tiskani viri

Sejni zapisniki Narodne vlade Slovencev, Hrvatov in Srbov v Ljubljani in Deželni vladi za Slovenijo 1918–1921. 1. del: od 1. novembra 1918 do 26. februarja 1919, Zapisnik seje Narodne vlade SHS v Ljubljani z dne 5. novembra 1918.

Sejni zapisniki Narodne vlade Slovencev, Hrvatov in Srbov v Ljubljani in Deželni vladi za Slovenijo 1918–1921. 1. del: od 1. novembra 1918 do 26. februarja 1919, Zapisnik 13. seje Narodne vlade SHS v Ljubljani z dne 12. listopada 1918, str. 100.

O avtorici

Dr. Dunja Dobaja je asistentka z doktoratom in raziskovalka na Inštitutu za novejšo zgodovino v Ljubljani. Njeno raziskovalno področje je socialna zgodovina med obema vojnama in med drugo svetovno vojno v Sloveniji, s poudarkom na socialno-zdravstveni zaščiti mater in otrok. Znotraj te teme je izdala več strokovnih in izvirnih znanstvenih člankov ter znanstveno monografijo z naslovom *Za blagor mater in otrok: zaščita mater in otrok v letih 1919–1941*. Predmet njenega zanimanja je tudi vojaška zgodovina. V soavtorstvu z dr. Vladimирjem Prebiličem je objavila več strokovnih člankov o Zaščitni enoti vojaško-političnega vodstva Socialistične republike Slovenije in soški fronti (vpliv na zaledje in slovensko civilno prebivalstvo, Slovenci pred italijansko vojno napovedjo avstro-ogrski monarhiji leta 1915 in po njej).